

Emnenr. 6.

Fylke: Nordland

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Beiarn

Emne: Folkelige musikkinstrumenter

Bygdelag:

Oppskr. av: Foug. Steen

Gard: Skand

(adresse): Maljord

G.nr. 45 Br.nr. 6

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Bolk a.

1. Fele. Feleu er det eldste musikkinstrument som har vort kjent her i bygden. Det var den vanlige fele som bruktes, og bruktes freudeles. Når det var tale om spillemenn, var det ingen som spurte hvad instrument han spille på, alle viss det var en fele. Forsvrig bruktes ikke narvet fele, men "fiol". Nu sies her over alt: "fiolin". Selve resonanskassen kaller de: "fiolin-kassen". De enkelte dele nevnes med enten: hium og lakk eller, rygg og bryst, listu omkring resonanskassen som kallar sidene, kaller de: sarg. Mellom de f. formede lydhullene, inne i kassen, er anbrakt "stemmes takken". De øvrige dele på fiolinen nevnes: halsen, griphullet og hodet med skrue for strengene. Deretter: strengholder, og strengstolen der er anbrakt mellom de f. formede lydhullene på fiolin-kassen. (Resonanskassen) Løse dele til foretts. en fiolin nevnes: fiolin hals, fiolin hode, griphul til fiolin, fiolin bags o. s. v.

2. Hvorfra de fik de første fioliner som
kom til Beiarn, er det ingen som
med sikkerhet vet, men i senere tider
blev de kjøpt fra Bergen. Der, kom en
også gå ut fra at de eldste fioliner blev
kjøpt. Gjennem jekteforke til Bergen,
hadde Beiarn forbindelse gjennem år-
hundreder. Til Bergen, vet jeg med sikker-
het, at fiolinene blev sent, for å få dem
reparert, og derfra fik de også fiolinstreng-
ene. Det var som ovenfor nevnt, den vanlige
fiolin, den samme type som fremdeles brukes.

3. Som ovenfor nevnt, blev de ferdige
fioliner innført til bygden i eldre tid
fra Bergen, og i senere tider, ved egenhendig
kjøp, eller ved skriftlige bestillinger.

I gammel tid, var det enten jekteskipperen
eller en av mannskapene, som sørget for
kjøpet av fioliner. Fra gammel tid,
kjenner en ingen som laget fioliner her
i bygden, men i senere tid er det
flere som har forsøkt sig på det, og bildets
laget gode instrumenter. En av dem var:

Reiberg Hausseen Trolid, 1869-1936,

Hausseen Alfred Trolid, har også med
held laget fioliner. Hartvik Hausseen
Osbak, 1859-1938, laget flere gode fioliner.

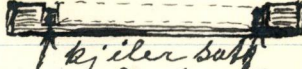
De fioliner som er laget, er kopier av eldre
fioliner innkjøpt fra Bergen.

4. De fioliner som er laget her i bygden,
er nærentlig kopier av eldre fioliner in-
kjøpt andre steder fra, og holder de vanlige
mål med kun små avvikelser, og med
samme antal strenger. Her er ingen

Kopier av Hardanger fiolinene.

5. Materialene var hjemligt virke. Rygg og sarg på en fiolin, var av bjerk, dekkplaten (brystel) var av furu. Hals, gripbrett og hode samt stillingskrøene for strengene, strengholder og stol, var av bjerk.

6. Den blev av et stykke 1/4 toms planker der hadde den ønskede bredde, laget en model der hadde fiolin kassens amsrids og fasang. På denne blev sargen formet, etter at de syv bjerkespiler var høvlet til den ønskede bredde og tykkelse, blev de stukket ned i kokende varmt vann, og bøyet omkring kanten av modellen, satt fast med klemmer og lagt i tork, så de beholdt den ønskede fasang. Firkanten blev senere til rygg og bryst laget etter amsridset av modellen. Emnet til brystel var som ovenfor nevnt, av "furu", men for det blev helt ferdiglaget, blev det stukket ned i kokende varmt vann, for å trekke såmeget som nemlig ut av vedet dets innhold av kjere og harpiks. Dette for å gjøre vedet i dekkplaten (brystel) løsere og derved danne bedre klangebunn. Alle deler blev lukt sammen med harulin. Av redskaper blev der benyttet vanlig svekkeverktøy. Det spesielle, var modellen og de klemmer som blev laget for å holde hver del på plass ved formingen av sargen, og sammenligningen av de forskjellige dele. Tidene klemmer var av forskjellige lengder, og av helt ulike

Kanstråkstråksjan. De hadde utseende
saa sejevinger viser. kjiler satt fast kjiler

For å få det nødvendige press på det saa
skulle limes, blev gjensanden kjilt fast
i klammen.

7. Der blev benyttet barmsstrenger, men
enkelt spilleman brukte stål-korin
til fiolinen. "Strengene blev innføst."

I eldre tid, blev de saa tidligere nevnt,
kjøpt fra Bergen. Nu kjøpes de fra
nærreste by.

8. De fioliner saa benyttet her, er av den
gamle type saa altid har vert benyttet.

9. I almindelighet holdt de fiolinen
under haken når de spille på den,
men der var den saa holdt den over
kneet når de spille på den. Nu holder
alle saa spiller fiolin, instrumentet
under haken. Fiolinmusikk blev ofte
benyttet saa underholdning, men
ellers var det vanlig å spille dansemusikk
på den, i byglapper og danselag.

10. Har sett en fiolin, hvor resonans-
kassen var laget kantet, men ei-
eren likte den ikke riktig. Den gav
ikke de klare toner saa andre fioliner.

11. De fioliner saa har vert laget
her i bygden, eller kjøpt andre steder
fra, har hatt noen utbygninger.

12. Naen overtro i forbindelse med
fiolinen, kjente ingen til, med
henrykke til opphav, fremskilling, eller
brøken av den. Vel hente at enkelte

riktet inn bemerket på den.

13. Det har vært flere, tidets meget dyktige fiolinspillere her i bygden i gammel tid. I almindelig het var det dansemusikk de spille, men også gamle folke-melodier blev spilt. Den elste fiolinspiller en kjemmer av omtale, og en av de dyktigste var: Lars Tveitens Tokmo, 1785-1842. Noiss av hvilken grunn, blev han også kaldt: "Bygstungen". Han hadde komponert en slåt som de kalde: Bygsting-slåtten. Engang spille han til "julsplidans". På natten mens han spille, fik han se en skikkelse som danset høst over gütvet. Spillemannen og de dansende så den. Naen sa, den hadde liquesse av en hane; andre, at skikkelsen som danset så ut som et barn, som får trippende høst over gütvet. Fra den natt sluttet han å spille til dans. I ensamme stunder, tok han dog fiolinen frem og spille for sig selv, men det var skjelden.

Lars Tveitens søn, Peder Larsen Dines, 1812-1891, var også en dyktig spillemann. Andre som var kjent som dyktige spille-menn var: Peder Kristoffersen Tarjord, 1794-1876, Aslak Aslaksen, Kvernnes fra Anevåga, boende på Graud, 1814-1896, Johan Pedersen Killejord, 1834-1915, Peder Tamnassen Vollidal, 1837-1915, Lauritz Telfors, 1858-1924, og broren, Anton Telfors, 1860-1926, Peder Olaf Valk, 1861-1938. Han var en av de få fiolinspillere, som la fiolinen over kneet når han spille. Dyktige spille-menn var: Anders Johansen Gråsdal, 1852-1886.

og broren, Adam Johansen Gråsadal 1852-1936,
 Deu dyktigste av de gamle spillere skulle
 vere: Nikolai Furbost Arstad, 1842-1893,
 Han saummenligedes av enkelte, med Ole
 Bull. Arne Sakariassen Kjøigauslek,
 1839-1933, var også kjent som en dyktig
 spiller. Av eldre spillere som enda
 lever er: Olaus Telfors født 1870, og broren:
 Larsen Telfors, 1860, spiller celo, fløyte og
 gitar. En av de dyktigste nu levende
 spillere er: Jens Salbak, 1883, Leif
 Hokmo 1897, Av andre der spiller fiolin,
 uten en akkurat kan kalle dem for bygde-
 spillere er: Severin Karstensen
 Hemminghyt, 1884, og broren Hakon
 Karstensen, 1886, Arne Salås Trøslid, 1909,
 Ludvik Laksoenes, 1896, En som var
 reknet blant de bedste bygdespillere i
 Beiarn, og som lever enda er: Herer og
 organist, M. B. Hansen, Leines fjord
 pd. Bodø. f. 1871. Han fikk i 1944, en
 skriftlig henvendelse fra Bergen Museum
 gjennem en Arne Bjåndalen, hvori han
 blev bitt om å skrive nater på de elste
 slåtterne han kunne. Han skrev da
 nater til 32 slatter, av dem han skjøn-
 te var elst, og sendte til museet. Som
 fiolinspillere kan nevnes: Erling Salås,
 1894, Tegmund Telfors, 1910, Peter Karstensen
 Hemminghyt, 1909, Kåre Karstensen Hemming-
 hyt, 1917. Kåre spiller foruten fiolin også
 husorgel, gitar og Banjo. Karsten Hem-
 minghyt, 1919, spiller: gitar, Banjo og
 Balalaika. Han lager selv de instrumene

kan spiller på.

II. Hardingfele, er her ingen som er eier av. Den kjennes her kun av omtale.

III. Nykkelharpe, er heller ikke kjent.

IV. Vanlig harpe, har ikke vært brukt.

V. Langeleik, er her helt ukjent.

VI. Fløiel, heller ikke. Felv navnet er ukjent.

VII. Falem odikau, har en gang i tiden vært i bruk ved folkeskolene, som hjelpemiddel ved sangundervisningen, men som folkelig musikkinstrument har den ikke vært brukt.

Nå hører det hús arbler på skolen ved sangundervisning.

VIII. Heller ikke "ropar" har vært brukt.

IX. a) Av uever og av bjørkebark har vært laget "turer". De bedste turer blev dog laget av Rogubark. I lagpe tiden blev barken skåret av treet, ved å skjære løs barken i en spiralformet reise nedover, rundt en passende tykk bjørk eller rogntræ-stamme. Dermed beholdt barken naturlige spiralformede runding som måtte til, for å få den langaktige praktformede faset og som en tur måtte ha.

b.) Turer av bare tre, har ikke vært laget, såvidt jeg har kunnet bringe i erfaring.

c.) utgår. d.) utgår. e.) Den blev ikke brukt løse mennesstykker. Turen blev laget med leppene.

X. Pillarhorn. "Sukkehorn" var meget brukt av gjeterguttene. De bruktes som en "tur", der leppene laget tonen, og tonen varieres ved delvis å dekke åpningen med den frie hånd. De blev i alenindelighet kaldt: Sutarhorn. 3424

En annen slakteprillarhorn, blev av gjeter-
guttene laget av de meget slankere, gjesehorn.
Når "gjesehornene" eller slaktlingen var hugges
fra hodet, sat guttene hornene å la den i
kalkende varmt vann en liten stund. Så sat
de hornene å la den på en huggstakke, og ved
hjelp av hammeren på en øks, blev den innvendige
"lo" slått ut av hornet, hvad der forøvrig gikk
meget lett. Så blev der hugges et stykke av
øverste enden på hornet, på skrå, så der kom
tilsyne en åpning av det indre hulrum, av stør-
relse som et lite byggkorn. Over åpningen
blev bunnset fast en tykk flis av tyusmies "eier",
sann laget sauen. På siden av hornet laget de
tre finger tål til å variere sauen med.

Disse horn var meget brukt av gjeterguttene. De gav høye skarpe
saue der høstes lang vei, og de blåste signaler
og primitive melodier på dem.

XI. Vaulig fløyte. Har vært lite brukt her i byg-
den. Den brukt med til bygden av enkelte
der hadde oppholdt sig i by, eller på industri-
anlegg en tid. Nå beskjent til kan ikke opp-
gis. Første gang jeg høste sauen var i besiddelse
av en fløyte, var i 1899, en Kalotan Trolid, 1876.
En av de få som eier og spiller fløyte, er den
ovenfor nevnte: Søren Sæfars og sønnen Hans,
Ligumund, Arne og Sverre.

XII. Selje fløyter. I egentlig forstand, er selje-
fløyter en feil bennevelse. Pilarben "Selje",
er antrent ubrukelig som suuer til fløyter.
Det er barken av kvister og tykke stammer av
almindelige gnåvier, Særepil og Kjørpil som
benyttes. De bedste suuer til fløyter er av

"Kürpilen". Disse fløjter, har fra umindelige
siden vedtaget i mange variationer. Kalm-
fløjter og bløfløjter, er ukjend her.

XIII. Tekkepiper. Gjemmes her kun av amale.

XIV. Mændharper. Har ved lide brukt her
i bygden. Nu er den helt ukjend.

XV. Spikerfelle, er også ukjend her.

XVI. Tromme. Har ikke ved brukt her, før
den blev dannet harmonisikkorps omkring 1937.

Bolk B. Byinstruementer

Musikinstruementer som: Klaver, spinel,
Klavikord, hakeharpe, spiss-harpe, kratsch,
celo, marinetrompet, lüt, klarinet og oboe, har
ikke ved brukt her i bygden, såvitt jeg har
kunnet bringe i erfaring. Ovenfor amalle
Låren Telfors, har spilt "celo" i Tullisjelva
musik korps, men celoer harse korpsed til.
Citter er meget lide brukt her, men derimot
guitarer, er her mange av. Det er det mest
almindelige musikinstruement som for tiden
spilles i bygden. Bemerkelsen for de enkelte
dele av guitareren, er jo hovedsakelig de samme
som for fiolinen. Den første gitareren kom
til bygden sist i 1890 årene. Den blev kjøpt uten-
byggs fra. Der var da gitarer og andre musikinstru-
emeter å få kjøpt i nærmeste by. (Bodo)
Gitarerne er som ovenfor nevnt, nu en av de
mest almindelig brukte musikinstruementer.
De fleste er innført fra andre landsdele, men
mange er av ueremyttige folk, laget her i bygden,
og dem som lager instruementene, spiller dem
også. De instruementer som er laget her i
bygden, er bildets meget gode, sier de som kan
spille på dem. Instruementmakerne er allesamt

unge folk, unntas Larsen Sælfors. Han har kun
 laget en gitar. Et meget godt instrument.
 Erling Ørissen Lillejord, for tiden: Raurik
 pr. Bodø. Har arbeidet 20 stykker gitarer.
 Karsten Henningshys, foruten å spille instru-
 mentene, lager han: gitarer, Banjoer og
 Balalaika. Har hørt ham spille en Balalaika
 han selv hadde laget. Han spille godt, og instru-
 mentet høres å være meget bra. Kare Jakmo,
 Moljord, spiller fiolin, gitar, Banjo og Man-
 dolin. Han lager: gitarer og Mandoliner, og
 instrumentene er meget gode. Ole Olsen
 Arstad pr. Moljord, arbeider: Mandoliner og
 gitarer, det skal være gode instrumenter.
 Han skal også være meget flink å spille på
 dem. Torleif Toløy, spiller: fiolin, mandolin
 og gitar. Han lager mandoliner. Alle
 musikinstrumenter som er laget her i byg-
 den, er nærmest kopier av instrumenter som
 er kjøpt uten fra, men, de står på høyde med
 dem i kvalitet og utførelse. Materialene som
 instrumentene er laget av, kan være noget
 forskjellig, såsom: Ahorn til rygg og bary,
 med gran til bryst, eller: Bjørk til rygg og
 bary og furu til bryst. Gripholt og hode
 med strengeskruer, er inderstiden kjøpt
 ferdig fra musikinstrumentens forretninger,
 samt strengene.

Tverfløyter. Er de få som spiller.
Messinginstrumenter. Benyttes av
 musikkorpsene. Tempo: Det er ^{på} 12 medlemmer.
Positiv. Er det kun et eneste her i
 bygden. Det er små fløyter i forskjellige
 størrelser, som gir samme. Der spilles 12 sangstykker
 på det.

Trekspil. Er her mange av, de fleste er store
 kausert trekspil. Few dyktigste av dem sam
 spiller trekspil er: Askjorn Laksnes på Volla;
 Veretter Kammer; Berenhard Frjansen Arestad
 Moljord. Nærmest her næm av dem sam
 spiller trekspil utvæn de to ovennevnte;
 Herbert Nygaard Volla, Bjorn Rask Arestad,
 p. Moljord, Kristoffer og Rolf Vold, Moljord,
 Sigvinnud og Karl Nilsen Ivervik.

Fusorglet. Faruten at det brukes i alle
 skoleene, ved sangundervisningen, finner en
 også fusorgler i mange hjem i bygden.

- 2.) Alle de forannevnte musikinstrumenter
 har vært spilt og spilles av bygdefolk.
- 3.) De nye instrumentene forke med sig nye
 musikk, og mange flere fikk høve til å
 spille et instrument, en del var tilfelde
 når der vesentlig kæn var fioliner i bruk,
 da disse var mer vanskelig å lere å spille på.
 Guitare og lignende strenge instrumenter,
 har vært meget brukt sammen med fiolin
 til å spille dansemusikk, og ellers til musikk-
 underholdning. Fugen av de her brukte nye
 instrumenter, blev i nå større utstrekning
 brukt til å spille de gamle slåttene med.
 Til det, er fiolinen i overtruffen. Few nye
 musikken blev ikke i nå serlig man
 satt opp på de gamle instrumentene.
 Few sam har lert å spille de gamle
 slåttene, holder sig mest til dem.

Bolk C. Larveinstrumenter
og andre primitive instrumenter.

Festeskramler og kråkesmeller, har jeg
 sam bare hørt om tall, uten at jeg

har sett dem. De er i allfald ikke i bruk
nu lenger. Husker at gamle folk kunne
si om et virkelig suakkesaligt kvin folk;
De e rekti i kråksnell.

A holde strå mellem sammelfingrene og
blåse på det, er velkjent her. Også å blåse
i neven, og benytte tyum silkeover til å legge
mellem sammelfingrene til å blåse i, i likhet med
strå. Tyumne treplater til å holde mellem fin-
grene til å laune med, er brukte. Du kan jo i
gammel tid ha vert brukte andre larvein-
struement som en nu ikke lenger har kjensket til.

Bark V. Mellewalderlige musik- instruenter.

Av middelalderlige musikinstruenter,
er der ingen av her i bygden, såhvilt mig
betjent. Om de muligens har vert benyttet her,
er der ingen som har tatt vare på dem.

En musiker som var fød og oppvokset
her i bygden var: Fridthjov Andersen,
1876-1932, død i Bodø, hvor han var orga-
nist. Leander hermed notere til et
"Jelensignal", fra Beiarn, blåst på "gjeit horn",
av den typen som er bequet her i svar til
X. Pillar horn, oppvokset av Fridthjov Ande-
sen. Oppvokset av ham, er også en
folkevise fra Beiarn. "Følgejeissån".
Viseu saant noter til melodien til denne,
vil bli trykt i den nu under trykking,
av pres ten i Beiarn utgitt:
Beiarn sognekalds historie.

Fætersignal

(blåses paa bukkehorn eller „soes“)-

Oppnotert av
Fridthjov Andersen

3424

3424

Nordland fylke.
Beiarn herad

LANDSLAGET FOR SPELEMENN.
Bestun.
v/Oslo.

Foug. Steen.
Møljord.
okt. 1949.

Med dette vender L.f.S. seg til Dykk med spørsmål om De kan gi oss namn og adresse på folk i distriktet som er interesserte i folkemusikk og gjera groie for om vedkomande spelar noko instrument, (kva slag?)

Vi er og interesserte i å få vite om det er noko spelemannslag i distriktet.

Namn og adresser kan sendast saman med svar til Norsk etnologisk Gransking.

Eventuellt spelemannslag:	Adresse:
Harmonikkorps "Reumo"	Møljord, Beiarn
Forenamn Binar Bjørnstad	" "

Namn på folk som er interesserte i folkemusikk:	Kva slag instrument dei spelar:	Adresse:
Geus Solbak	Fiolin	Tollå, Beiarn
Reif Dakmo	Fiolin, harmon.	Møljord, " "
Leverin Kars Kauseu Reumingskorp	Fiolin	Tollå, " "
Håkan Kars Kauseu	" "	" ", " "
Anne Solås Trøllid	" "	" ", " "
Hudvik Laksoe	" "	" ", " "
Lerer M. B. Kauseu	" organist	Reinesfjord, pr. Bodø
Peter Kars Kauseu Reumingskorp	" gitar	Tollå, Beiarn
Kåre	" "	" ", " "
Karsten	flere instrum.	" ", " "
Kåre Dakmo	Fiolin, Mandolin	Møljord " "